

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ

Zapojením ÚKZÚZ se zvýší transparentnost a efektivita kontrol ekologických podniků

S ohledem na zvyšující se počet ekofarem dochází od nového roku v zajišťování kontrol ekologického zemědělství k rozdělení kompetencí. Nad dodržováním právních předpisů bude dohlížet vedle soukromých kontrolních subjektů také Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský (ÚKZÚZ).

V lednu 2009 došlo k zásadním změnám v právní úpravě ekologického zemědělství v Evropském společenství. Nařízení Rady č. 834/2007 o ekologické produkci a označování ekologických produktů a o zrušení nařízení (EHS) č. 2092/91 (dále jen „NR č. 834/2007“) mimo jiné rozšířilo povinnosti členských států podřídit kontrolní systémy ekologického zemědělství také podmínkám nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 882/2004 o úředních kontrolách za účelem ověření dodržování právních předpisů týkajících se krmiv a potravin a pravidel o zdraví zvířat a dobrých životních podmínkách zvířat (dále jen „nařízení o úředních kontrolách“ nebo „NR č. 882/2004“). S platností nových právních předpisů a s ohledem na stoupající počet ekologických podniků došlo proto v rámci současného kontrolního systému k rozdělení činností a pravomocí. Ke kontrole ekologického zemědělství byl vedle stávajících kontrolních subjektů pověřen od 1. 1. 2010 také ÚKZÚZ. Soukromé kontrolní subjekty KEZ o.p.s., ABCert AG a Biokont, s.r.o., budou zajišťovat kontrolní činnosti spojené s vydáním osvědčení o původu bioproduktu, biopotraviny nebo ostatního bioproduktu.

Co je to úřední kontrola

Úřední kontrolou je ověřováno dodržování právních předpisů týkajících se krmiv a potravin a pravidel týkajících se zdraví zvířat a dobrých životních podmínek zvířat. Úřední kontroly provádí příslušný orgán členského státu nebo Evropského Společenství. Úřední kontroly jsou definovány nařízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 882/2004 o úředních kontrolách za účelem ověření dodržování právních předpisů týkajících se krmiv a potravin a pravidel o zdraví zvířat a dobrých životních podmínkách zvířat. V České republice je provádí státní kontrolní organizace, jako jsou ČZPI, SVS či ÚKZÚZ.

Co je to certifikační proces

Je to proces ověřující, že daný produkt je vyprodukován v souladu s požadavky zákona o EZ a NR č. 834/2007 a NK č. 889/2008. Kontrolní subjekty jsou akreditovány ČIA, o.p.s. podle normy ČSN EN 45011, která garantuje jednotný a správný postup při procesu kontroly vedoucí k certifikaci produktu.

V souladu s touto normou je každý rok na ekologických farmách prováděna kontrola, na jejímž základě je zemědělcům vydáno osvědčení o původu bioproduktu, biopotraviny nebo ostatního bioproduktu. Certifikát potvrzuje, že daný produkt splňuje všechny podmínky ekologického zemědělství nebo výroby biopotravin. Musí být vydán do 30 dní ode dne provedení kontroly. Vydává se nejméně na 1 rok, max. však na 15 měsíců. Součástí certifikace je udělení práva užívat evropskou a národní bioznačku. Pokud ekologický podnikatel nezíská do 36 měsíců od registrace alespoň jedno osvědčení na bioprodukt a v průběhu každého kalendářního roku alespoň jedno osvědčení, bude mu Ministerstvem zemědělství zrušena registrace pro ekologické zemědělství.

V Evropě se systémy kontrol ekologického zemědělství značně odlišují. Existuje řada variant, od zajišťování kompletní kontrolní a certifikační činnosti pouze státními orgány, přes rozdělení kompetencí mezi státní a privátní sektor či zajišťování kontroly pouze privátní organizací. Různé způsoby nastavení jsou dány zejména historickým vývojem v jednotlivých zemích. S rozvíjejícím se trhem přirozeně dochází i ke zpřísňování či nastavování efektivnějších kontrolních systémů. Právě tato různorodost byla jedním z důvodů zavedení požadavků na jednotnou úroveň kvality kontroly v NR č. 834/2007. „Od zapojení státního kontrolního orgánu očekáváme zejména zvýšení transparentnosti kontrol a možnost rychleji reagovat na případná klamání spotřebitele nebo neoprávněné čerpání dotačních prostředků. V případě, že se taková podezření objeví, umožňuje nám to cíleně se zaměřit na rizikové oblasti“, říká Ing. Jiří Urban, náměstek pro životní prostředí, výzkum a vzdělávání, pod jehož úsek kontrola ekologického zemědělství spadá. Hlavním důvodem, proč se MZe k rozšíření systému o kontroly ÚKZÚZ rozhodlo, je zejména nestrannost a nezávislost státního kontrolního orgánu, zajištění jednotného přístupu ke kontrolovaným podnikům a standardní využívání kontrolních technik jako je výběr kontrolovaných subjektů dle analýzy rizik, plánovaný a cílený monitoring rizik či pravidelný odběr a analýzy vzorků. ÚKZÚZ bude také od nového roku nově pro SZIF kontrolovat plnění podmínek pro vyplácení dotací v AEO. Dosud tuto kontrolu zajišťovaly smluvně jednotlivé kontrolní organizace. „I to by mělo napomoci ke zvýšení transparentnosti kontrolního systému. Tu považujeme za jednu ze základních předpokladů správného fungování ekologického zemědělství,“ doplňuje Ing. Jiří Urban.

Co je to ÚKZÚZ

ÚKZÚZ je zřízen Ministerstvem zemědělství ČR a jako orgán státní správy provádí správní řízení a vykonává jiné správní činnosti, odborné a zkušební úkony, kontrolní a dozorové činnosti v oblasti odrůdového zkušebnictví, krmiv, agrochemie, půdy a výživy rostlin, osiv a sadby pěstovaných rostlin, trvalých kultur (vinohradnictví a chmelařství) a v oblasti živočišné produkce. Jeho činnosti jsou definované v zákoně č. 147/2002 Sb., o Ústředním kontrolním a zkušebním ústavu zemědělském a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o ÚKZÚZ“) a je zmocněn také pro výkon kontrol v ekologickém zemědělství (§ 3 odst. 3 cit. zákona). Od roku 2004 je ÚKZÚZ pověřen správou databáze osiv dostupných v EZ. Sídlo ústavu je v Brně a jeho činnost je zabezpečována na pracovištích na území celé České republiky.

Výběr podniků k úřední kontrole a její průběh

Úřední kontroly ÚKZÚZ budou prováděny bez předchozího upozornění (NR. č. 882/2004) a budou zaměřeny na podniky vybrané na základě rizikové analýzy. Počet kontrolovaných subjektů, u kterých proběhne každoročně úřední kontrola, bude tvořit přibližně 5 % z celkového počtu ekologicky hospodařících podniků. V praxi to znamená, že v příštím roce proběhne u zhruba 130 subjektů vedle povinné kontroly, související s vydáním osvědčení o původu bioproduktu, prováděné některou ze tří existujících kontrolních subjektů, navíc také úřední kontrola ÚKZÚZ.

Mezi ekologické podnikatele vybrané ke kontrole ÚKZÚZ bude zahrnuta i množina ekologických podnikatelů, kteří jsou každoročně kontrolovány dle nařízení vlády č. 79/2007, o podmínkách provádění agroenvironmentálních opatření. Výběr podniků k úředním kontrolám tak bude tvořen jak subjekty vybranými na základě rizikové analýzy pro AEO, kterou zpracovává SZIF (cca 3 % z celkového počtu ekologických podnikatelů, kteří žádají o dotace v rámci AEO), tak subjekty vybranými na základě vlastní rizikové analýzy ÚKZÚZ (cca 2 % z celkového počtu ekologických podnikatelů). Rizikové faktory schvaluje MZe, což umožňuje flexibilněji reagovat na případné problémy (obdobný systém je nastaven například v kontrolách podmíněnosti). Mezi rizikové faktory patří například farmy se souběhem konvenční a ekologické produkce, farmy s chovem zvířat bez zimního ustájení či farmy, se kterými bylo vedeno v minulosti správní řízení

Úřední kontrola bude po celém území ČR zajišťována inspektory ÚKZÚZ podle příslušné regionální působnosti. „Inspektory, kteří znají detailně svůj region, považujeme při kontrolách za velkou výhodu,“ říká ředitel ústavu RNDr. Jaroslav Staňa, který se na nastavení úředních kontrol podílel. „Mezi ÚKZÚZ a všemi kontrolními subjekty bude nastaven systém vzájemné informovanosti.“ Z každé kontroly bude na místě vypracován o výsledku kontroly protokol o kontrolním zjištění, který bude oboustranně podepsán. Proti znění tohoto protokolu může kontrolovaný subjekt podat písemné a zdůvodněné námítky. V případě zjištění odstranitelné závady bude ze strany kontrolního orgánu uloženo ve stanoveném termínu nápravné opatření, které bude následně inspektorem zkontrolováno. Kontrolní subjekt při zjištění menší neshody uloží zemědělcům sankci podle vlastního sankčního systému s termínem odstranění. Bude-li při kontrole zjištěno závažné porušení právních předpisů, které je správním deliktem podle zákona o EZ, musí jak ÚKZÚZ, tak kontrolní subjekty zaslat podnět na MZe, které po prošetření zahájí správní řízení. Informace o zjištěném porušení právních předpisů při úřední kontrole bude zároveň ze strany MZe zaslána příslušnému kontrolnímu subjektu, který posoudí, zda bude dotčenému subjektu odebráno nebo pozastaveno vydání osvědčení o původu bioproduktu.

V případě, že jsou shledány oprávněné důvody k zahájení správního řízení, účastník řízení obdrží písemné oznámení o zahájení správního řízení. Od zahájení běží lhůta 15 dní na vyjádření účastníka, poté je vydáno rozhodnutí. V případě, že s ním účastník nesouhlasí, může se během následujících 15 dní odvolat k odvolacímu orgánu, kterým je rozkladová komise ministra zemědělství. Udělená sankce má dále dopad i na výši čerpaných dotací (viz Metodika k provádění nařízení o AOE).

Činnost kontrolních subjektů zůstává beze změny

Tři kontrolní subjekty (KEZ o.p.s., ABCERT AG, BIOKONT, s.r.o.) budou zajišťovat, tak jako doposud, kontrolní činnosti související s vydáním osvědčení o původu bioproduktu a dohlížet na to, že u všech ekologických podnikatelů probíhá plnění povinnosti. Tyto kontroly probíhají min. 1 krát ročně, jak stanovuje NR. č. 834/2007. Stejně jako ÚKZÚZ, jsou soukromé kontrolní subjekty při zjištění porušení zákona povinni poskytovat podněty MZe ke správnímu řízení. K provádění těchto činností jsou kontrolní subjekty pověřovány MZe dle § 29 zákona o EZ. Činnost kontrolních subjektů zajišťuje MZe formou auditů či namátkových inspekcí.

Supervize

Namátkové inspekce (tzv. supervize), při kterých MZe ověřuje kvalitu prováděných kontrol, probíhají buď přímou účastí zaměstnance ministerstva při kontrole podniku (hodnotí se pouze práce inspektora, nikoliv farma) nebo v ústředí kontrolních subjektů, kde je kontrolována zejména administrativní část činnosti (personální složení, administrativní postupy kontrolní organizace, systém vzdělávání zaměstnanců, kontrola složek podniku, audity, plnění min. požadavků na vzdělání a praxi nových inspektorů). Ukáže-li se, že některý kontrolní subjekt náležitě neplní svěřené činnosti, může mu MZe pověření k vydávání osvědčení o původu bioproduktu, biopotraviny nebo ostatního bioproduktu a k provádění kontrol zrušit (NR č. 834/2007, článek 27, odstavec 8). „Supervize budou od příštího roku probíhat zhruba na 1,5 % z celkového počtu certifikovaných subjektů“, komentuje přípravu na nový rok Ing. Jan Gallas, vedoucí oddělení ekologického zemědělství na MZe. „Část supervizí zajišťujeme sami, část ve smluvní spolupráci s externími pracovníky. Při supervizích se nejedná o nahodilý výběr, i zde jsou vybrány kritické oblasti, na které se v průběhu roku budeme sezónně zaměřovat.“ Mezi nejčastější pochybení inspektorů patří nedostatečná důslednost při kontrolách pozemků a budov farmy, častý je také rozdílný výklad právních předpisů.

V případě, že na farmách, kontrolovaných některým z kontrolních subjektů, bude docházet k opakovaným porušením nebo se budou výrazně lišit výsledky úředních kontrol od výsledků soukromých kontrolních subjektů, bude následně u relevantního kontrolního subjektu zvýšen počet supervizí, v nejzazším případě může být kontrolnímu subjektu zrušeno pověření ke kontrole a vydávání osvědčení o původu bioproduktu.

Pravomoce ÚKZÚZ a kontrolních subjektů

ÚKZÚZ	KS
Je kontrolováno cca 5% podniků z celkového počtu. Podniky jsou vybírány na základě rizikové analýzy	1x ročně jsou kontrolovány všechny certifikované podniky
Kontroly jsou neohlášené¹	Kontroly mohou být řádné ohlášené (v rámci pravidelných certifikačních kontrol) nebo i namátkové neohlášené
Možnost uložit nápravná opatření a kontrola jejich plnění	Možnost uložit sankci podle vlastního sankčního řádu
Odběr vzorků ano	Odběr vzorků ano
Při zjištění porušení zákona podávají podnět na MZe k zahájení správního řízení	Při zjištění porušení zákona podávají podnět na MZe k zahájení správního řízení
Vydávání výjimek na konvenční osivo a sadbu, ostatní výjimky uděluje MZe	Nemohou vydávat výjimky
	vydání / odepření / odejmutí osvědčení

¹ Neohlášené bývají většinou úřední kontroly, ale i ty se v zájmu proveditelnosti v některých případech ohlašují min. 48 hodin předem.

Přehled kontrolovaných subjektů dle jednotlivých kontrolních organizací

2007	Počet podniků, se kterými mají smlouvu	Počet provedených kontrol		Počet podnětů ke správnímu řízení	počet odebraných vzorků
		ohlášených	neohlášených		
KEZ o.p.s.	1120	1209	2	2	16
ABCert AG	218	218	21	2	0
Biokont, s.r.o.	381	333	3	0	1

2008	Počet podniků, se kterými mají smlouvu	Počet provedených kontrol		Počet podnětů ke správnímu řízení	Počet odebraných vzorků
		ohlášených	neohlášených		
KEZ o.p.s.	1393	1507	6	5	4
ABCert AG	355	364	31	0	0
Biokont, s.r.o.	734	662	39	0	7

Počet zahájených správních řízení v jednotlivých letech, včetně těch, která skončila pravomocným uložením pokuty

Rok	Počet zahájených správních řízení	Počet pravomocných rozhodnutí	Výše pokuty
2009	15	10	5-10 tis. Kč
2008	6	3	8-25 tis. Kč
2007	7	2	25 tis. Kč
2006	10	4	2-10 tis. Kč
2005	20	7	2-20 tis. Kč

2004	31	26	2-50 tis. Kč

Otázky a odpovědi

Zvýší se počet kontrol pro ekozemědělce?

Vzhledem k tomu, že kontrolní subjekty (dále jen „KS“) kontrolují 100% registrovaných ekologických zemědělců a ÚKZÚZ bude kontrolovat cca 5% podniků, proběhne při současném počtu kontrolovaných subjektů u cca 130 farem dvojí kontrola

Jaký to bude mít dopad na zemědělce, když ÚKZÚZ zjistí neshodu na podniku již odkontrolovaném jedním ze soukromých kontrolních subjektů?

Pokud bude zjištěno porušení zákona, ÚKZÚZ oznámí podnět na MZe a to případně zahájí správní řízení, které může vyústit v pokutu. Současně o tomto zjištění bude informován příslušný kontrolní subjekt, který posoudí, zda podniku odejme osvědčení či ne. Pokud bude zjištěno, že se jedná o porušení dlouhodobějšího charakteru, na které kontrolní subjekt neupozornil při vlastní kontrole, budou z této skutečnosti vyvozeny důsledky také pro kontrolní subjekt.